

Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* ve G. G. Márquez'in *Kırmızı Pazartesi* Romanlarında Cinayet, Cinnet ve Kötülük

Murder, Madness and Evil in Yaşar Kemal's to Crush the Serpent and G. G. Márquez's Chronicle of a Death Foretold

Fatih ÖZDEMİR*

Öz: Yaşar Kemal ve Gabriel Garcia Márquez, romanlarında ele aldıkları olayların kaynağı, anlatım tarzları ve roman tekniğine katkılarıyla benzer özellikler gösteren iki büyük anlatıcıdır. Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* ve Márquez'in *Kırmızı Pazartesi* romanlarından yola çıkarak bu benzerlikleri tespit etmek mümkündür. Her iki roman da kan davası konusunu kendi yerellikleri içinde ele alırken insana dair evrensel duyguların peşindedirler. Yazarlar kendilerinin de bir şekilde tanıklık ettikleri kan davası kaynaklı cinayetleri ustaca kurgulamışlar, gerçek yaşamı romana taşımışlardır. Bu romanlarda anlatılan cinayetlerin ortak noktası, bunların toplumsal baskılar sonucu işlenmesidir. Toplum tarafından suça itilme ve kitle psikolojisinin yıkıcı yönleri romanların çıkış noktasıdır. Farklı coğrafyalara ve kültürlere ait bu romanlarda Çukurova'nın ve Latin Amerika'nın kendine has özellikleri, günlük yaşam sahneleri önemli bir yer tutmaktadır. Ancak temelde ataerkil bilincin genel özelliklerini gösteren bu topluluklarda, "töre, kan davası, namus, kadın" gibi kavramlara yaklaşımda benzer özelliklerin olduğu romanlardan hareketle görülmektedir. Bu yazıda *Yılanı Öldürseler* ve *Kırmızı Pazartesi* romanları kan davası sorununa yaklaşımları bakımından karşılaştırılmış ve bu iki önemli yazarın evrensel bir konuya bakışları değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Roman, Kan Davası, Cinayet, Yaşar Kemal, G. G. Márquez

Abstract: Yaşar Kemal and Gabriel Garcia Márquez are two great narrators who show similar characteristics with the source of the events they deal with in their novels, their style of expression and their contribution to the novel technique. It is possible to identify these similarities based on Yaşar Kemal's *To Crush the Serpent* and Márquez's *Chronicle of a Death Foretold* novels. While both novels deal with the issue of vendetta in their own localities, they seek universal feelings about humanity. The authors skilfully fictionalized the blood feud murders, which they themselves witnessed in some way, and carried the real life into the novel. The common point of the murders described in these novels is that they were committed as a result of social pressures. Being pushed into crime by society and the destructive aspects of mass psychology are the starting point of these novels. In these novels belonging to different geographies and cultures, the unique characteristics of Çukurova and Latin America and scenes of daily life take an important place. However, in these societies, which basically reflect the general characteristics of patriarchal mindset, it is seen from the novels that there are similar features in the approach to concepts such as "custom", "blood feud", "honour", "woman". In the present study, the novels *To Crush the Serpent* and *Chronicle of a Death Foretold* are compared in terms of their approaches to the problem of blood feud, and the perspectives of these two important authors on a universal subject are evaluated.

Keywords: Novel, Blood Feud/Vendetta, Murder, Yaşar Kemal, G. G. Márquez

* Dr. Öğr. Ü. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karaman. fatihozdemir@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7044-0429>

Giriş

Dünya romanının iki önemli ismi Yaşar Kemal ve Gabriel Garcia Márquez kendi toplumlarının yaşamlarını, efsanelerini, masallarını kendilerine özgü “büyülü” bir dille romana taşımak, şifahi kültürden yola çıkmak gibi pek çok ortak noktaları bulunan iki yazardır. Bu yakınlıkların dışında özellikle aynı konuyu işledikleri romanları, *Yılanı Öldürseler* ve *Kırmızı Pazartesi* özel bir karşılaştırmayı hak etmektedir. Yaşar Kemal *Yılanı Öldürseler*’de Márquez ise *Kırmızı Pazartesi*’de “kan davası”nı anlatırlar. Birbirinden çok uzak ve farklı iki toplumda yaşanan bu cinayetler aracılığıyla töreleri, birey üzerindeki toplum baskısını ve kötülüğü sorgulamışlardır.

Sözlü Anlatıyı Modern Romana Dönüştürmek

Berna Moran, Yaşar Kemal’in romancılığını değerlendirirken onu Faulkner’e yakın bulur. Moran, gerçeklikle efsanenin, olağan ile fantastiğin iç içe girdiği bir dünya yarattığını belirttiği Yaşar Kemal’in, düşlerden güç aldığını, mitoslar yarattığını belirtir ve şunları ekler:

“Yaşar Kemal yaşadığını, gözlemediğini yansıtan, topluma ayna tutan bir yazar sayılmaz; gözlemediklerinden, bildiklerinden hayal gücüyle yeni bir roman dünyası yaratan sanatçılardandır. Bu bakımdan diğer Türk romancılarından çok bir Missisipi dünyası yaratan Faulkner’a yakındır denebilir. Çünkü Yaşar Kemal de çarpıcı karakterleri, boyutları olağanı ve sıradanı aşan olayları, efsaneler ve düşlerle iç içe geçmiş bir gerçekliği içeren, şiir dolu yapıtlarıyla bir Çukurova dünyası katmıştır edebiyatımıza” (Moran 1999, 115/129).

Moran’ın, Yaşar Kemal ve Faulkner arasında bulunduğu yakınlığı aynı sebeplerle Yaşar Kemal ve Márquez yakınlığına doğru genişletebiliriz. Üstelik şifahi kültürden beslenme, düşlerin, rüyaların, efsanelerin anlatımındaki ortaklığı bu yakınlığa ekleyebiliriz. Gökhan Yavuz Demir de *Kırmızı Pazartesi* romanını değerlendirirken Márquez’in şifahi kültüre ve sözün gücüne önem verdiğini ifade eder. Demir, bu konuda Yaşar Kemal ve Márquez arasında yakınlık görür ancak ona göre Márquez modern roman tekniklerini uygulama konusunda daha başarılıdır. İkisi de iyi bir anlatıcı ama Yaşar Kemal kötü bir romancıdır Demir’e göre. İki isim de geleneksel anlatı tekniklerinden yola çıkarak modern romanlar yazar. Demir bu durumu “Sözlü anlatı tekniğiyle roman yazmak” olarak nitelendirir (Demir 2016, 254). Toplumcu düşünceyi savunan bu iki yazarın Batı dışı modernleşmelerin olduğu toplumların yazarları olduklarını, rasyonel aklın yerine fantastik olana, düşlere ağırlık verdiklerini ve kendi toplumlarının yerelliklerini evrensel taşıdıklarını eklemek gerekir. İki yazar da aslında gerçekçidir, kendi toplumlarının gerçeklerini anlatırlar ancak bu gerçek Batı’nın gerçeklerinden, gerçekçiliğinden farklıdır. Márquez’in, “*Latin Amerika’daki gündelik hayat, gerçekliğin birçok olağanüstü şeyle dolu olduğunu ispatlar.*” sözünü alıntılamanın Demir, “büyülü gerçekçiliğin” bir Amerikan icadı olduğunu söyler ve akla dayanan modern Batı romanının insanı irrasyonelitesinden sıyrıp nedenselliklerin ürünü olarak açıklama gayretinde olduğunu belirtir. (Demir 2016, 255). Yaşar Kemal ve Márquez ise bu tutumun tersine bir yazarlık serüveni benimsemişler ve Batı’nın rasyonelitesi yerine kendi toplumlarının gerçekliklerini (irrasyonelitesini) sergileyerek insanı anlamaya çalışmışlardır.

Yılanı Öldürseler ve *Kırmızı Pazartesi* romanları, yazarlarının gerçek yaşamdaki tanıklıklarından, araştırmalarından ve gözlemlerinden yola çıkılarak yazılmıştır. 1976’da yayımlanan *Yılanı Öldürseler*, Yaşar Kemal’in Kozan hapisanesinde tanıdığı bir çocuktan dinlediklerini yaklaşık otuz yıl sonra romana dönüştürülmüş hâlidir. Yaşar Kemal, 1962’de yayımladığı ve *Yılanı Öldürseler* romanının ilk taslağı diyebileceğimiz “Anadolu Çocuğu” yazısında

bu çocuğun hikâyesini uzun uzun anlatır. Aslında yazıda Yaşar Kemal, Anadolu’da çocuk olma üzerinde durmaktadır. Üzerini asıl çizdiği nokta Anadolu’da çocukların çok erken büyümesidir. Çalışmak, silah kullanmak, ava gitmek, sorumluluk sahibi olmak Anadolu çocuğunun erken yaşlarda mecburen edindiği özellikleridir. Ayrıca Anadolu çocuklarını etkileyen kötü bir gelenekten şikâyet eder Yaşar Kemal. Çocukların küçük yaşta silah eğitime tâbi tutulmaları ve reşit olmadıkları için az ceza alacaklarından ailenin düşmanlarının bunlara öldürtülmesi geleneğidir bu. Buna örnek olarak da Kozan hapishanesinde karşılaştığı çocuğun hikâyesini anlatır:

“Kozan hapisanesindeydim. Bir gün on iki yaşında kadar gösteren bir çocuk getirdiler. Bu çocuk kaza yapmış, anasını av tüfeğiyle vurmuş. Hapisanede onunla birlik üç ay kaldım, arkadaşlık ettim, gizini çözdüm. Çocuğun üç ay ağzını bıçaklar açmadı. Üç ay uyku yüzü görmediğini biliyorum. Sinirleri öylesine bozulmuştu. Beni yalnız bulunca hikâyesini en ince ayrıntılarına kadar anlatıyor da anlatıyordu” (Yaşar Kemal 2020, 352).

Yaşar Kemal, yazısının geri kalanında romanda anlattığı olaya küçük farklılıklarla benzeyen, çocuğun, annesini töre gereği öldürmesini anlatır. Tülin Arseven, hem bu çocuğun hem de Yaşar Kemal’in babasının da cinayete kurban gitmesinin romanın temelinde yer aldığını söyler. Annesi, Yaşar Kemal’e intikamlarını alması konusunda yıllarca baskı yapmıştır (Arseven 2018, 63). Ayrıca Yaşar Kemal bir söyleşisinde kan davasının feodal toplumların normali olduğunu söyler. Kapitalist düzenin doğayı ve ilişkileri değiştirdiğini, derebeylik düzeninin en belirgin üstyapı kurumlarından biri olan kan davalarının da bu değişimden etkilendiğini, bu konuyu romanlarında toplumsal değişimleri vurgulamak için ele aldığını belirtir: *“Evet, iyi bir şey değil, fakat bir yerde o insanlığın getirdiği doğal bir şey gibime geliyor. Onlar için doğal”* (Yaşar Kemal 1995, 389) der, kan davaları için.

Márquez’in romanında da biyografik yön bulunmaktadır. Bir söyleşisinde 1981’de yayımlanan *Kırmızı Pazartesi*’nin bundan otuz yıl önce, Kolombiya’da bir kasabada işlenen ve yakın tanıklarından biri olduğu bir cinayete dayandığını belirtir. Bu olayın romanını yazmak istediğini ancak annesinin ona engel olduğunu, annesinin olayın bazı kahramanları hayattayken bu romanı yazmaması gerektiğini ifade ettiğini söyler (Márquez 2002, 6). Daha sonra Márquez, bu kişiler ölünce ayrıntılı araştırmalar yaparak ve olayda roman kurgusunun gerektirdiği bazı değişikliklere giderek romanını yazmıştır. Görüldüğü gibi her iki roman arasındaki ortak noktalardan biri de röportaj tekniğine ve yazarlarının tanıklıklarına dayanmalarındır.

Cinayet ve gerilim romanı özellikleri de taşıyan bu metinlerde, cinayetlerin işleneceği baştan bellidir. Kırmızı Pazartesi, *“Santiago Nasar, öldürüleceği gün, piskoposun geldiği vapuru beklemek için sabah beş buçukta kalkmıştı”* (Márquez 2002, 9) cümlesiyle başlar. Anlatıcı, roman boyunca Santiago Nasar cinayetinin nasıl gerçekleştiğini adım adım açıklar. Yaşar Kemal ise romanına *“Babası öldürüldüğünde Hasan ya altısında, ya yedisindeydi”* (Yaşar Kemal 2020, 7) cümlesiyle başlar ve Hasan’ın, babasının öcünü alacağını tahmin ederiz. Birkaç sayfa sonra Hasan’ın annesinin eski aşığının cinayeti işlediğini öğreniriz. Dolayısıyla annenin törelere göre öldürülmesi gerektiği sonucuna ulaşmışken *“Hasanı hapisanede tanıdım”* (Yaşar Kemal 2020, 17) cümlesiyle, romanın daha başında Hasan’ın annesini öldürdüğü açıklanır. İki romanda da hem kâtil hem de maktul bellidir. Polisiye roman tekniklerinin daha en başta ihlal edildiği bu romanları, okurun sonuna kadar merakla okumasının sebebi nedir? Bu iki usta yazar özellikle olayların kronolojik anlatımını bozacak tekniklerle -geriye dönüş, özetleme, çerçeve öykü anlatma gibi- heyecanı, gerilimi sürekli zirvede tutmuşlardır. İki romanda da anlatma

zamanı olay zamanından sonradır diyebiliriz (Çiftlikçi 1997, 225). Yaşar Kemal, bunlara ek olarak doğa-insan ilişkisini romana katarken Márquez de kasaba yaşamından canlı sahneler sunarak okuru romanda tutmuştur.

Çukurova’da Kadın ve Çocuk Olmak

Yaşar Kemal romanına karamsar, kaotik bir anlatımla başlar. Başlangıçtaki hayvan ve çevre tasvirleri çetin yaşam şartlarını imlerken aynı zamanda bu çevrede yaşayan insanların da içinde yaşadıkları doğa gibi sert, çetin olduklarına göndermede bulunur. Romanın başında Hasan’ın içinin sıkıldığını ve annesinin yüzüne bakmadığını öğreniyoruz. Hasan bu durumları aşmak için sık sık köyün dışına çıkar, Anavarza kayalıklarında doğayla baş başa kalır. Hasan’ın psikolojisine eğilen romanda, Hasan’ın annesi Esme’nin âşığı Abbas’ın, Hasan’ın babası Halil’i öldürmesi ve sonra onun Hasan’ın amcaları tarafından öldürülmesi/ Hasan’ın kışkırtılarak annesini öldürmesi/ Hasan’ın anlatıcıyla hapisanede tanışması ve romanın sonunda bu ikisinin yıllar sonra tekrar karşılaşması olmak üzere üç önemli olay bulunmaktadır (Çiftlikçi 1997, 220). Bütün bu olaylar romanda geri dönüşlerle, hatırlamalarla verilir.

Her iki romandaki ortak noktalardan biri şiddettir. Hem işlenen cinayetler hem de özellikle Hasan’ın kişilik gelişiminde bu şiddetin yansımaları görülür. Hasan’ın gözlerinin önünde Abbas tarafından babasının öldürülmesi ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Daha sonra Abbas’ın cesedinin köy meydanına getirilmesi, burada Abbas’ın ölüsünün “koyun parçalar gibi” otopsisinin yapılması, cesedin üzerinde uçan yeşil sinekler, annesinin amcaları tarafından dövülmesi çocuğun zihnine yansıyan şiddet sahneleridir. *Kırmızı Pazartesi*’de ise Santiago Nasar’ın bıçak darbeleriyle yavaş yavaş öldürülmesi ve sonrasında halkın gözü önünde yapılan otopsi, yetkililerin soğukkanlılığı adeta naturalist bir romandaki gibi anlatılır. Böylelikle okur iki romanda da şiddet olgusunu yakından görüp törelerin beden üstündeki mutlak hakimiyetine tanıklık eder.

Yılanı Öldürseler’de Hasan’ın köy meydanında şahit olduğu bu sahnelerden sonra babası defnedilir. Hasan’ın büyükanası, oğlunun kanlısı olarak Esme’yi ilan eder ve onun öldürülmesi gerektiğini söyler diğer oğullarına. Anlatıcı bundan sonra Hasan’ı hapisanede tanıdığı günlere geçer. Hasan’ın duruşu, bakışı, ağırbaşlılığı ve hapisanedeki kötülere karşı kendini ve anlatıcını savunması öne çıkar bu sahnelerde. Yazar böylelikle küçük yaşlarda şiddetle tanışan bir çocuğun psikolojisini yansıtmak ister. Anlatıcı hapisaneden beraber çıktığı Hasan’la onun köyüne gider. Hasan akrabalarıyla konuşmamaktadır ve anlatıcıya “*Sen çıkmasaydın karşıma, ben insanlığı unutmuş gitmiştim*”’der (Yaşar Kemal 2020, 21). Böylelikle her iki romanın da ortak noktası olan çevre baskısıyla masumiyeti kaybetme, çevrenin kötülüklerine direnememe konusu gündeme gelir.

Romanın bundan sonraki bölümleri, babasının ölümünden annesini öldürdüğü güne kadar Hasan’ın anne kâtili olmaya direnmesinin öyküsüdür. Onural, romandaki çatışmanın toplumsal yönünü şu şekilde dile getirir:

“...Yılanı Öldürseler’in, toplumsal histeri örneği olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bütün bir köy dolusu insanın neredeyse tamamı, sevgilisinden zorla ayrılmış, tecavüze uğramış, zorla evlendirilmiş ve sonunda kocası, sevgilisi tarafından öldürülmüş -hiç günahı olmayan- bir kadının öldürülmesi gerektiğine inanmaya başlamıştır. Ölüm geciktikçe, histeri artmaktadır. Büyük Ana’nın “Halil hortladı” yalanı, bir salgın hastalık gibi yayılmış, herkes bu yalana inanmaya başlamıştır. Halil, köyde, Anavarza kayalıklarında dolaşmaya başlar. Hasan, kutsal sayılan kırlangıçları öldürünce kimse sesini çıkarmaz. Histeri, kan

istemektedir. Toplum, ancak kanla doyacaktır. Nitekim bu patoloji, bir cinayete neden olur ve olay ancak bu yolla tamamen kapanır” (Onural 2017, 648).

Kırmızı Pazartesi'de ise Vicario kardeşler, namuslarını temizlemek için Santiago Nasar'ı öldüreceklerini önlerine çıkan herkese söylerler. Amaçları, engellenme isteğidir. Ancak aile-çevre baskısı ve önyargılar, her iki romanda da cinayetlerin işlenmesi gerektiğini açık veya gizli ifade eder.

Yaşar Kemal'in romanında, Hasan'ın babası öldükten sonra, bir süre için işler normale döner. Esme kocasından kalan işleri takip etmeye başlar. Varlıklı bir ailedirler ve ilkokul mezunu olan Esme tarlaları, kamyonu, traktörü işletmekte zorlanmaz. Ancak büyükana faktörü bir süre sonra devreye girer. Büyükana figürü, kadınların sözlerinin sadece olumsuz durumlarda geçmesinin kanıtıdır. Erkek egemen bir toplumda ancak erkeklerin düşündükleri gibi hareket ettiğinde kabul gören kadın figürünün temsilcisidir. Taner Timur, hemen hemen bütün köy romanlarında benzerlerinin olduğunu söylediği bu anaerkil kadınları “erkek yapılı kadın” olarak tanımlar (Timur 1991, 364). Esme'nin güzelliğini de vurgulayan büyükana sanki bütün kötülüklerin bu güzellikten kaynaklandığını bilmektedir. Bütün köy bu kadının “*korkunç tutkusu altında*”dır (Yaşar Kemal 2020, 95). Oğlunun öcünün alınmasını ister. Köyde, Esme'nin evleneceğine dair dedikodular bu isteği şiddetlendirir. Amcalar, Hasan'a tüfek ve yeni giysi hediye ederler ve annesine karşı çocuğu doldururlar. Hediyeleri alan Hasan'ın neşesi onun çocuksu yönünü gösterir.

Esme, romanda güzelliğiyle ön plana çıkar. Kimse bu kadar güzel bir varlığı öldürmeye yanaşmaz. Uzak akrabalar dışında kimse Esme'yi öldürme girişiminde bulunmaz. Romanın olumlu kişilerinden ve yaşlı bir adam olan Dursun, Esme'yi Hasan'a şu şekilde anlatır:

“Senin ana çok güzel yavru. Onun güzelliği üstüne güzellik, ben bunca yaşa geldim, insan soyunda bir güzellik daha görmedim. İnsan, bunca güzel olunca, melek soylu, melek yüzlü, melek huylu olunca insanlar onun iflah etmezler Hasaaaaan, edemezler. Ananı öldürecekler...” (Yaşar Kemal 2020, 56).

Böylelikle insanların hem güzellikten intikam alma hem de başkalarının acısından gizli bir zevk duyma özelliği dile getirilir. Atilla Özkırımlı, romanın gücünü karşıt duygular arasında bocalayışları çok iyi yansıtmaya bağlar ve şunları söyler: “*Yaşar Kemal, Hasan'ın yalnız Büyükanca ve amcaları tarafından değil, köyce anasını öldürmeye zorlanışını ve itilişini işlerken, bir iç ve dış çatışması olarak alıyor konuyu ele. Öç alma duygusunun karşısına güzelliği ve sevgiyi koyuyor*” (Özkırımlı 1994, 91). Hasan, fazla üzerinde durulmasa da bazen annesinin güzelliğini izler hayran hayran, bazen de onu kıskanır. Onu öldürürken yüzüne bakamaması da bu karmaşık ilginin bir uzantısı olarak okunabilir.

Esme, kadınların toplumda söz hakkı olmamasının simgesidir. Abbas ile dillere destan bir aşk yaşarken Abbas, Esme yüzünden üç kişiyi yaralayıp hapse düşmüştür. Halil de Esme'yi kaçırap tecavüz etmiş sonra nikahlamıştır. Hayata küsen Esme, Hasan doğunca tekrar eski canlı hâline dönmeye başlar. Toplum, Esme'ye tecavüz edilip kaçırılmasını, zorla nikahlanmasını fazla dert etmez romanda. Ancak Esme'nin hapisaneden kaçan eski âşığının köye gelmesi, kocaso öldürüldükten sonra tekrar evlenme ihtimali, başka erkeklerle görüştüğü gibi konularda çoğu asılsız pek çok dedikodu uydururlar. Böylelikle namus kavramının sadece kadın bedeni üzerinden tanımlandığı bir toplum yapısını sergiler Yaşar Kemal. Esme, güzelliğin kıskançlığa ve felakete dönüşmesini gösterir bize. Her iki romandaki kurbanlar kendilerini savunmadan,

haklılıklarını ispatlayamadan öldürülmüşlerdir.

Toplumun değer yargıları, kendi gerçekliği bu romanlardaki cinayetlerin işlenmesinin asıl sebebidir. *Yılanı Öldürseler*'de bu baskılar şu cümlelerle özetlenir:

“Yalnız Hasan’ın başı beladaydı, nereye gitse, ne yapsa, nereye baksa hep büyükanası karşısındaydı. Hep bir ağıtla, bir sevgiyle, bir bedduayla karşılıyordu onu. Sonra köylüler, çocuklar, yaşlılar gençler, her yerde, kulağının duyabileceği her durumda ondan, babasından, babasının kanlısı anasından, yanıp yakılan büyükanadan konuşuyorlardı (Yaşar Kemal 2020, 40).

Bir ara ana oğul köyden kaçarlar. Yakalanıp geri getirilirler. Hasan’dan ayrılmak istemeyen Esmeye de ölümü göze alarak köyde kalmaya devam eder. Daha sonra baskılar metafizik bir boyuta taşınır. Kanı yerde kalmış babanın mezarında uyuyamadığı, yılan başta olmak üzere çeşitli hayvanların donlarına girerek dolaştığı, hortladığı ve karşısına çıkan herkesten intikamının alınmasını istediği köyde defalarca dillendirilir. Hortlağı görenler korku ve intikam hisleriyle bu tanıklıklarını anlatırlar. Böylelikle batıl inançlar, töreler bu akıl dışı intikam alma dürtüsünü destekleyen unsurlar olarak devreye girer. Yaşar Kemal bu intikamının alınmasını isteyen hortlağın görünme sahnelerini *Hamlet*'i çağrıştıracak şekilde anlatır. Köylülerin, Hasan üzerindeki baskıları romanda “büyük ödev” olarak tanımlanır. Hasan’ı gören “ödevini” yerine getirme peşindedir. Bundan sonra Hasan’ın psikolojisi bozulur ve düşlerinde babasını çeşitli hayvanların şekline girmiş şekilde görür. Romanın basit bir cinayetten toplumsal bir soruna evrilmesi üzerinde duran Arseven, Hasan’ın annesini öldürmeye adım adım yaklaşmasını şu şekilde anlatır:

“Hasan’ın çocuk olması, babasının kendi gözü önünde öldürülmesi, babaannesinin ve bütün köyün ölmüş olan babasının hortladığını, azap içinde olduğunu söylemesi, annesinin öldürülmesi için verilen emre itaat etmesini sağlayan etkenlerdir. Bu emre itaatin sağlanması için intikamı alınmayan Halil’in mezarında rahat yatamadığı, hortladığı, yılan, köpek gibi hayvanlara dönüşüp hiç de hoş olmayan durumlar yaşadığı söylenir. Çocuk hem bir sosyal etkiye hem de bir psikolojik baskıya maruz kalır” (Arseven 2018, 62).

Hasan yön değiştirerek hayvanları öldürür, kendi evlerini ve büyükanasının evini yakar. Köyün gerçeği şu şekilde ifade edilir bu sefer: *“Babasını kanını yerde koyup da hortlatan bir insanda ne hayır gelir, evleri de yakar, insanları da, kendisini de” (Yaşar Kemal 2020, 86).* Hasan sonunda babasının hortladığına inanarak köyün gerçekliğine dâhil olur. Hasan, annesine âşık olan Ali amcasının verdiği babasının tabancasıyla annesini öldürür. Toplumsal baskı, histeri amacına ulaşmıştır.

“İşleneceğini Herkesin Bildiği Bir Cinayetin Öyküsü”

Kırmızı Pazartesi ve *Yılanı Öldürseler* romanlarında, bireylere karşı işlenen suçları toplum kendine karşı işlenmiş olarak kabul eder. Suçlar cezasız kalırsa toplumsal düzende bozulmalar olacağına inanılır. Bu sebeple “namusunu temizleyen”, “töre cinayeti işleyen”, “öcünü alan” kahramanlar toplum tarafından olumlanır. Yukarıda da görüldüğü gibi Hasan üzerindeki baskılar Vicario kardeşler üzerinde de vardır. Ayrıca Márquez kurumsal dinin cinayetin işlenmesindeki rolünü sürekli hatırlatır.

Márquez’in romanına daha ilk cümleden öleceğini öğrendiğimiz kahramanı Santiago

Nasar'ın düşlerinin yorumlanmasıyla açılır. Ayrıca piskoposun da kasabaya gelmek üzere olduğunu öğreniriz. Böylelikle kahramanın ölümü ve dinî otorite arasındaki bağı da ilk cümleden bize sezdirir yazar. Büyükananın temsil ettiği otoriteyi burada din adamları temsil eder. Peki Santiago Nasar'ın suçu nedir? Bunu Nasar dışındaki herkes birkaç saat içinde öğrenir kasabada. Kasabanın sakin yaşamı Bayardo San Roman'ın gelişiyle bozulmuştur. Zengin bir adam olan Bayardo, Angela Vicario'ya âşık olur ve Angela'nın istememesine rağmen bir süre sonra nişanlanırlar. Gösterişli bir düğünle evlenirler ancak evlilikleri sadece birkaç saat sürer. Çünkü Angela, bakire olmadığını Bayardo'ya söylemiş, o da gelini ailesine geri götürmüştür. Angela, bakire olmadığını çeşitli hilelerle gizlemesi yönündeki telkinleri dinlememiş ve kocasına dürüst davranmıştır. Ancak kardeşleri bu durumdan kimin sorumlu olduğunu sorduklarında hemen Santiago Nasar'ın adını verir. Bu konuda dürüst davranıp davranmadığı belli değildir. Başka birisiyle nişanlı olan Santiago Bayar, Angela'yla hiç birlikte görülmemiştir. Romanın sonunda da okur Santiago Nasar'ın Angela'yı kandırıp kandırmadığını öğrenemez. Böylece roman olaya sadece töre açısından odaklanmayı gündeme getirir.

Angela'nın ikiz kardeşleri Pedro ve Pablo, bu olayı duyar duymaz düğün sabahı bıçaklarını alıp Santiago'yu aramaya çıkarlar. Bu iki genç, olayı yeterince soruşturma gereği duymadığı gibi toplumun kendilerinden ne beklediğini bilmektedirler. Santiago'nun evine giderken yolda gördükleri herkese Santiago'yu öldüreceklerini söylerler. Ancak kimse cinayete gerçekten engel olmak için çaba sarf etmez. Birkaç cılız vazgeçirme konuşmasıyla karşılaşırız. Kasabalı cinayetin gerçekleşmesini beklerken yıllar sonra bile olaydaki tek kurbanın damat Bayardo olduğuna inanır. Ama Vicario kardeşler de anlatıcıya göre kurbandır. Toplumsal baskının, histerinin kurbanıdır. Çaresizce Santiago'yla karşılaşınca kadar cinayete birilerinin engel olmasını isterler. Onları cinayetten caydırmaya çalışanlardan Clotilde Armenta, Albay'ın umursamazlığı karşısında şunları düşünür:

“Bu zavallı çocukları üzerlerine çöken korkunç yükten kurtarmak daha iyi olur... Vicario kardeşlerin aldıkları kararı yerine getirmek kaygısından çok kendilerine engel olabilecek birini bulmak telaşı içinde olduklarına kesinlikle inanmamıştı...” (Márquez 2002, 56).

Albay, onların cinayete kararlı olduklarına inanmasına rağmen ciddi bir tedbir almaz. Burada ifade edildiği gibi, “çocukların üstündeki korkunç yük”, *Yılanı Öldürseler ve Kırmızı Pazartesi* romanlarını en iyi anlatan tanımlamadır.

Kırmızı Pazartesi romanında geleneğin, törelerin baskısını en iyi gösteren sahnelerden biri Pablo'nun nişanlısı Prudencia Cotes'in düşüncelerinin anlatıldığı bölümdür. Pablo, yolda gördüğü nişanlısına Santiago'yu öldürmeye gittiğini, acelesi olduğunu söyler. Bunun üzerine genç nişanlı, “*Namus beklemez*” der. Ama yine de gizli bir engellenme isteğiyle kızın evine girerek biraz vakit geçirir, oyalanır istemsizce. Yıllar sonra anlatıcıya şunları söylemiştir Cotes: “*Nasıl bir hazırlık içinde olduklarımı bilmiyordum,*” dedi. “*Ancak ben aynı düşüncede değildim. Erkeklik görevini yerine getirmeyecek olursa Pablo'yla evlenmeyi kabul etmeyecektim*” (Márquez 2002, 61). Yıllar sonra Pedro hapishaneden çıkınca evlenirler. İki romanda da birbirlerinden uzak olmalarına rağmen benzer sosyal yapıya sahip toplumdaki “erkeklik görev”lerinin gençler üzerindeki baskılarını görürüz. *Yılanı Öldürseler*'deki büyükanne ve diğer kadınlar gibi Márquez'in romanındaki kadınlar da bu cinayetleri gerekli görmektedir. Sorgulanmayan sadece uyulması gereken toplumsal yapı, erkekleri değil kadınları da suçu meşrulaştırmaya itmektedir. Daha doğrusu bu cinayetler suç olarak görülmemektedir. Pablo'nun nişanlısı genel olarak iyi ve sıradan sıradan bir insanın toplumsal koşullar sebebiyle anında kötü birine dönüşmesinin, kötülüğü onaylamasının tipik bir örneğidir.

Santiago Nasar'ın Arap akrabaları da Santiago'nun öldürüleceğini duydukları andan başlayarak ve öldürüldükten sonra ikiz kardeşlerin peşine düşerler. Onlar da kendi kan davalarının peşindedirler. Pablo ve Pedro hapishaneye götürülene kadar onlar tarafından öldürülme korkusu yaşar kasabada. Anlatıcı, Katolik Arapların öç almak için fırsat kolladıklarını, bu “kır gele- neğinden” (Márquez 2002, 77) vazgeçmelerinin düşünülmemeyeceğini söyler. Dolayısıyla her iki roman da kapalı, feodal bir toplumunda törelerin gücünü ve törelerin uygulanmasına yönelik katı toplumsal baskıları çok sayıda örnekle göstermektedir.

Romanın sonunda Santiago Nasar'ın son cümleleri, “*Beni öldürdüler*”dir. Burada ikiz kardeşlerin yanı sıra tüm toplumun kastedildiği açıktır. Söz konusu olan Hasan'ın annesini öldürmesi gibi herkesin payının olduğu ortak bir cinayettir. Márquez'in romanı zaten “İşleneceğini Herkesin Bildiği Bir Cinayetin Öyküsü” alt başlığına sahiptir. Bu olayda Bayardo'yu tek kurban olarak gören kasaba halkı, diğer kişilerin üzerlerine düşen görevleri “ağırbaşlılıkla” oynadıklarını düşünür. Santiago, namusla oynamanın cezasını çekmiş, Vicario kardeşler onurlu bir aileden olduklarını göstermiş, Angela da yeniden namusuna sahip çıkmıştır. Márquez kasabanın sahte duyarlılığını şöyle vurgular:

“Cinayeti önleyebilecek durumda olan ve ortadan kaybolan birçok kişi de önyargıyı anımsamakla avunmuşlardı. Buna göre namus sorunları anlaşılmasız şeylerdi, onların dünyasına ancak faciada rol almış kişiler girebilirdi. Anneme, “Namus aşktır,” dediklerini duymuştum” (Márquez 2002, 90).

İşleneceği bilinen bir cinayetin hiç aksamadan gerçekleşmesi için edebiyatta bile görülmeyen rastlantıların bir araya gelmesi gerektiğini de ekler Márquez. Bu görüşleri, romanının tüm ayrıntıları bir dedektif titizliğiyle anlatan yapısına değinmekle birlikte asıl kastettiği bütün bu rastlantıların kasabalıların göz yumması sonucu gerçekleşmesidir. “*Bana bir önyargı verin, dünyayı yerinden oynatayım*” sözünü aktarır romanının sonuna doğru. Kasaba halkı romanda tüm ayrıntısıyla anlatılan cinayet sahnesini, kasaba meydanında toplu bir etkinliği izler gibi toplanıp izlemiştir. *Kırmızı Pazartesi*'de cinayete engel olmayan, *Yılanı Öldürseler*'de de cinayeti teşvik eden toplum bu cinayetlerin gerçek failidir.

Sonuç

Yılanı Öldürseler ve *Kırmızı Pazartesi* romanlarında, dünyanın birbirine uzak coğrafyalarında yaşayan iki feodal toplulukta törelerin sorgulanmadan uygulanması ele alınmıştır. Bu topluluklar kadının söz hakkının olmadığı erkek egemen bir yapıya sahiptir. Namus ve kadın bedeni üzerinden gerçekleştirilen toplumsal baskı romanlara yansımıştır. Esmé ve Angela istemedikleri evliliklere zorlanırlar ve başka kadınların da başrolde yer aldığı toplumsal düzenin içinde sıkışırlar. İki romanda da katillerin psikolojileri öne çıkar. Aslında hiçbiri işledikleri cinayetleri tam olarak sahiplenmez. Vicario kardeşler Santiago'yu, Hasan da annesini öldürmemek için çeşitli şekillerde direnir. Ancak bu romanlarda batıl inançlar, dedikodular ve toplumsal cinnet hâli baskın çıkar. Márquez; Santiago'ya, Yaşar Kemal de Hasan'a olan sempatisini saklamaz. Her iki metinde de çocukların, gençlerin üzerindeki töre baskısı sergilenir; bunlar erkek egemen toplum ve erkeklik sorumlulukları sebebiyle cinayete sürüklenir. İki yazar da düşlere, rüyalara yer verip batıl inançların etkisine vurgu yaparak kahramanlarının psikolojilerini çözümler.

Sosyolojik bir olgu olan “kan davası” romanların ortak konusudur. Yazarlar bu konudan hareketle bireyin törelerden, toplumsal baskılardan kaçamadığı düşüncesi üzerinde durur. Birey toplum tarafından dışlanmamak için kötü bir eyleme yönelir. Bireyleri cinayete teşvik eden toplumsal yapı eylemlerdeki olumsuzlukları toplumsal arınma düşüncesiyle mantığa bürün-

dürür. Böylece cezalandırılması istenen suçlar toplum bütünlüğüne, değerlerine karşı yapılmış kabul edilir ve daha büyük belaların önlenmesi için kurban alınması gerekmektedir. Şiddet ve kötülük, toplumsal cinnet hâli kendine uygun bir zemin içinde ortaya çıkar. Okur, kötülüğün adım adım yayılmasına, bulaşıcılığına ve geri dönülemez bir noktaya ulaşmasına tanık olur. Esmе ve Santiago Nasar kendilerini savunabilecek bir ortam, mekanizma ya da muhatap bulamazlar. Öldürülmelerinin haksız bir eylem olduğunu bile söyleyemeden kurban edilirler. Dış dünyaya kapalı toplumlarda yaşayan insanlar için inançlarına, törelerine, geleneklerine, yaşam tarzlarına göre bu eylemlerin açıklaması vardır ve bunlar kötü değildir. Böylesi cinayetler ancak bu insanların dışındakiler için anlaşılmazdır ve bu sebeple kötü olarak tanımlanır.

Cinayet ve gerilim ögesinin öne çıktığı romanlarda, diğer cinayet romanlarındaki gibi suçluyu bulmaya yönelik bir kurgu yoktur. Cinayetin aydınlatılmasından çok cinayetin işlenmesinin sebepleri tartışılır bu romanlarda. Ayrıca romanlarda geriye dönüşlerle cinayetlerin adım adım anlatılması, röportaj tekniğinin kullanılması ve çerçeve öyküye sahip olmaları gibi ortak noktalar da bulunmaktadır.

Yılanı Öldürseler ve Kırmızı Pazartesi romanlarında Yaşar Kemal ve Márquez, kendi toplumlarının kültürlerinden yola çıkarak her çağa ve her coğrafyaya hitap eden evrensel insani duyarlıkları dile getirmişlerdir. Yazarlarının tanıklıklarına dayanan ve biyografik yönü olan bu romanlarda yerel kültürler ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu romanlarda farklı coğrafyalarda yaşayan iki toplumun törelerinin gereğini yerine getirme konusundaki katılıklarından hareketle insanın ve toplumun şiddete yönelmesi üzerinde durulmuştur. *Yılanı Öldürseler ve Kırmızı Pazartesi* romanlarında gerçek suçlunun toplumsal yapı olduğu düşüncesi baskındır. Márquez de Yaşar Kemal de tezli romandaki gibi ahlakçılık yapmamışlar sadece toplumsal koşullar içinde gerçekleşen olayları anlatmışlardır. İki yazar da toplumcu oldukları için değişmesini istedikleri ataerkil düzeni, toplumun yanlışlıklarını sergileyerek işaret etmekle yetinirler.

BİBLİYOGRAFYA

- Arseven T. 2018, “Yaşar Kemal’in “Yılanı Öldürseler” Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme”. *Folklor/Edebiyat* 95 (2018) 57-65. DOI: 10.22559/folklor.247
- Çiftlikçi R. 1997, *Yaşar Kemal -Yazar-Eser-Üslup-*. Ankara 1997.
- Demir G. Y. 2016, *Borges’in Dediği Gibi -Edebiyat Üstadları Üzerine Yazılar-*. İstanbul 2016.
- Márquez G. G. 2002, *Kırmızı Pazartesi*. Çev. F. Baysal. İstanbul 2002.
- Moran B. 1999, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul 1999.
- Onural E. 2017, *Yaşar Kemal’in Romanlarının Zihniyet, Yapı, Tema ve Anlatım Bakımlarından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara 2017.
- Özkırımlı A. 1994, *Romanların Dünyasında*. Ankara 1994.
- Timur T. 1991, *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*. İstanbul 1991.
- Yaşar Kemal 1995, “Ben Değişmenin Romancısıyım”. Yay.Haz. Hüseyin Salihoglu. *20.Yüzyıl Edebiyat Sanatı* (1995) 377-406. Ankara.
- Yaşar Kemal 2020, *Baldaki Tuz*. İstanbul 2020.
- Yaşar Kemal 2020, *Yılanı Öldürseler*. İstanbul 2020.